

POROČILO O ŠTUDIJSKEM OBISKU PRAŠKEGA CENTRA ZA ŠTUDIJE SPOLA

V okviru projekta Zavoda za odprto družbo, Mreže za štipendije na ženskih študijah (*Network Women's Studies Fellowships*), sem se maja 1999 udeležila enomesečnega študijskega programa na praškem Centru za študije spola (*Prague Gender Studies Centre*). Center, ki je za to priložnost pripravil poseben program, je na študijski obisk sprejel štiri študentke različnih humanističnih dodiplomskih in podiplomskih študijev. Poleg dveh udeleženk iz Slovenije sta bili še ena iz Hrvaške in ena iz Rusije (Sibirije). Stanovale smo v štirih najetih stanovanjih. Taka organizacija bivanja mi ni bila všeč, pa ne le zato, ker smo za najemnino porabile večji del štipendije, ampak zlasti zaradi odsotnosti neformalne izmenjave izkušenj in mnenj, ali z drugo besedo, druženja izven institucionalnih okvirjev. Iz izkušnje lahko povem, da je prav navezovanje prijateljskih stikov pomemben dejavnik motivacije za učenje in uresničevanje novih idej v praksi.

Študijski program je bil zastavljen v obliki obiskov različnih vladnih in nevladnih organizacij v Pragi, ki jim je vprašanje spola tako ali drugače središčnega pomena. Obiskale smo več organizacij, zlasti nevladnih, ki odgovarjajo na različne potrebe žensk oz. ponujajo pomoč in podporo tako pri izvajanju različnih projektov kot tudi pri konkretnih problemih, s katerimi se ženske na njih obračajo. Ta del programa bi lahko imenovali tudi spoznavanje organizacij feminističnega socialnega dela. V tem sklopu smo obiskale organizacije, ki se ukvarjajo s pomočjo ženskam, ki preživljajo nasilje (*Electra in Rosa*), društvo, ki ponuja pomoč ženskam, ki se ukvarjajo s prostitucijo (*La Strada*), bolnišnični oddelek ženskam prijaznejšega rojevanja, organizacijo za podporo ženskih projektov in

društev (*ProFem*), skupino mater, ki so se samoorganizirale z namenom varstva otrok po svoji meri (*Center za matere YMCA*), nevladno organizacijo za izvajanje okoljevarstvenih projektov oz. urejanje ljudem prijazne okolice (*Gaia*) itn. Naš študijski urnik je poleg obiskov v posameznih organizacijah ali, kot bi lahko rekli, nevladnih službah socialnega dela vseboval tudi pogovore z nekaterimi pomembnejšimi feminističnimi teoretičarkami. Posebej naj omenim slavno dr. Jiřino Šiklovo, predavateljico na praški Šoli za socialno delo, sicer pa iniciatorko mnogih feminističnih projektov, od katerih bom enega podrobneje predstavila v nadaljevanju.

Ves čas obiska nam je bila na razpolago knjižnica in ozka čitalnica v Centru za študije spola. Povedali so nam, da je to ena največjih in najbolj založenih knjižnic tega tipa na prostorih bivših socialističnih držav. Mislim, da ima tak sloves ne toliko zaradi količine in aktualnosti knjig, temveč zaradi dobre organizacije arhiviranja statističnih in drugih podatkov v zvezi z ženskami, kot tudi zaradi dobre izbire tujih feminističnih strokovnih revij. Center poleg zbiranja in posredovanja informacij organizira še celo vrsto drugih dejavnosti, kot so predavanja in pogovori o določenih temah, tečaj angleščine, raziskovalni projekti ipd.

Poleg vsebine projektov in nevladnih organizacij smo se informirale tudi o zgodovini njihovega nastajanja. V nasprotju s situacijo na prostoru bivše Jugoslavije, kjer lahko govorimo vsaj o treh pomembnejših centrih ženskega gibanja (Ljubljana, Zagreb, Beograd) od konca 70-ih let naprej, v Pragi za časa socializma ni bilo nevladnih, avtonomnih feminističnih organizacij. Po odprtju meja in težnji po demokratizaciji prostora je v razmeroma kratkem času

nastalo veliko skupin, v mnogih, ki smo jih obiskale, pa so ženske tudi zaposlene in ne le prostovoljke.

Iz množice vtisov želim na kratko predstaviti dve zadevi:

1) *La Strada - Prevention of Traffic in Women* – organizacija za prewencijo trgovine z ženskami ter pomoč ženskam, ki se preživljajo s prostitucijo, in

2) mednarodni projekt »Ženski spomin – iskanje identitete v socializmu« (projekt nam je predstavila dr. Pavla Frydlova iz Centra za študije spola).

Ad 1) S stališča metod pomoči v socialnem delu je pomembno razlikovati dve vrsti dejavnosti organizacije *La Strada*; po eni strani si prizadeva za prewencijo trgovine z ženskami, prenehanje prisilne prostitucije žensk in ponuja pomoč žrtvam te trgovine, po drugi strani pa želi zakonsko zaščititi pravice žensk, ki se ukvarjajo s prostitucijo, ter jim svetovati (kako poskrbeti za večjo varnost pred nasiljem, boleznimi, izkoriščanjem ipd.). Pomoč, ki jo tam lahko dobijo ženske, ki se ukvarjajo s prostitucijo, je usmerjena v njihove potrebe, ki jih imajo kot prostitutke, in ne v poskuse odvrčanja žensk od tega početja. V ta namen so izdali zloženko »Moje telo pripada meni«, s katero želijo spodbuditi zavedanje pravic v zvezi z njihovimi lastnimi telesi. V tej organizaciji namreč razlikujejo med prisilno in nepri silno prostitucijo.

Tudi pri prometu z ženskami je ključno vprašanje človekovih pravic. *La Strada* si prizadeva vplivati na sprejetje ustrezne zakonodaje na tem področju ter razširja informacije o tem problemu (preventiva). Po vsej državi organizira informativne dogodke za dekleta in mlajše ženske z namenom, da bi krepila njihovo samozavest ter jih informirala o tveganjih, ki so povezana z delom v tujini in z delom v prostituciji. Za enako nalogo izobrazuje tudi socialne delavke in delavce, da tudi oni širijo informacije in se s tem vključujejo v preventivno delo na področju trgovine z ženskami. V ta namen organizira tudi usposabljanje za študentke humanističnih ved, ki se lahko potem vključijo kot prostovoljke na področju preventivnega dela v tej organizaciji. Organizacija informira širšo

javnost o pojavu trgovine z ženskami prek medijev in zloženk.

Neposredna pomoč, ki jo *La Strada* ponuja ženskam in dekletom, žrtvam trgovine z ljudmi, vključuje anonimno namestitev, psihološko pomoč, pravno svetovanje in zdravniški pregled. Dolžina te pomoči, ki je brezplačna, je omejena na največ šest mesecev. V tem času pomaga tudi pri iskanju zaposlitve in stanovanja. Cilj vseh teh dejavnosti je pomagati ženskam k neodvisnosti. Ženske, ki jim organizacija ponuja našete usluge materialne pomoči in psihološke podpore, so tako Čehinje kot tudi tuje ženske, ki so jih s trgovanjem pripeljali na Češko. Ob določenih dnevih imajo odprt telefon, kamor lahko pokličejo ženske, ki potrebujejo pomoč, kot tudi starši, ki iščejo pogrešane hčerke.

Ta praška organizacija, ki je del mednarodnih organizacij za prewencijo trgovine z ženskami, deluje torej na več ravneh. Gre tako za neposredno pomoč posameznicam kot tudi za politično raven delovanja. Prizadevajo si, da bi s pomočjo zakonodaje, češke in mednarodne, okrepili oz. zagotovili varstvo pravic žensk, tako tistih, ki delajo v prostituciji, kot tistih, ki so postale žrtve trgovine z ženskami. S peticijami, javnimi govori v češkem parlamentu in senatu, diskusijami na okroglih mizah in organizacijami konferenc na Češkem in v tujini poskušajo senzibilizirati javnost in ustvariti politično platformo za obravnavo te pereče problematike. Z namenom boljšega poznavanja in večje preglednosti tega področja urejajo arhiv zakonskih in političnih dokumentov. V organizaciji *La Strada* menijo, da je njihovo dosedanje delo že pripomoglo k večji ozaveščenosti javnosti in medijev o pojavu prisilne prostitucije oz. trgovine z ženskami ter kako se zavarovati.

La Strada je začela delovati leta 1995 kot projekt znotraj nevladne organizacije ProFem, pozneje, leta 1998, pa se je registrirala kot neodvisna organizacija. Financira se iz fondacij Evropske unije (programa *Phare* in *Tacis*) in nizozemske vlade.

Ad 2) Mednarodni projekt »Ženski spomin – iskanje identitete v socializmu« je raziskovalni projekt, ki v postopkih načrtovanja skupne metodologije združuje k

sodelovanju ženske skupine iz številnih srednje- in vzhodnoevropskih držav. Ideja za projekt je nastala avgusta leta 1995 med dolgim potovanjem z vlakom skozi Sibirijo v Peking na svetovno konferenco ženskih vladnih in nevladnih organizacij. V intenzivni diskusiji žensk z Zahoda in žensk iz bivših socialističnih držav je dala sociologinja dr. Jiřina Šiklova – soustanoviteljica praškega Centra za študije spola in predavateljica na Šoli za socialno delo v Pragi – pobudo za mednarodni raziskovalni projekt, v katerem bi ženske iz bivših socialističnih držav raziskovale svojo lastno zgodovino in »korenine«. Projekt je bil že takoj zastavljen kot zbiranje življenjskih zgodb žensk, ki imajo izkušnjo življenja v specifičnem zgodovinskem času – socializmu. Na ta način bi lahko bolj raziskali bistvo, dinamiko in konfliktnost določenega ideološko-političnega sistema.

Zamisel o projektu je spodbudila tudi množica že napisanih člankov, razprav in knjig o ženskah iz bivših socialističnih dežel, ki so jih napisale zahodnjakinje. Nedvomno pa njihov interpretativni in vrednosti okvir izhaja iz drugačnih kulturnih, družbenih in političnih kriterijev, ki so utemeljeni na drugačni analitični paradigmi in vpogledih – to so vpogledi brez izkušnje. Utemeljiteljice projekta »Ženski spomin« ne želijo, da bi zahodnjaška perspektiva o življenju žensk pod socializmom ostala edina raziskovalna perspektiva. Na podoben način je ta projekt tudi alternativa že napisani »veliki zgodovini«, ki so jo napisali – kot po navadi, moški – o velikih dogodkih, vojnah in zunanji diplomaciji. Zgodovino žensk, kakor jo v tem projektu raziskujejo ženske same s sodobnimi metodami kulturne antropologije in etnologije, lahko imenujemo zgodovina vsakdanjega življenja. Metodologija, ki je predmet sprotnih razprav udeleženih raziskovalk v projektu, spominja na metodologijo, kot jo uporabljajo raziskovalci in raziskovalke v socialnem delu. V čem lahko vidimo podobnosti? Po eni strani nam metoda intervjuja omogoča spoznavati individualne, osebne, specifične življenjske zgodbe žensk, ki so večino svojega življenja živele pod socializmom, po drugi strani pa raziskovanje

zgodovinskih okoliščin (sprejemanje novih zakonov, sprememb ustave, dogodkov na ravni države in v svetu ipd.) omogoča boljše razumevanje osebnih zgodb in njihovo (ne)umeščenost v takratni »duh časa«. Prav v tem lahko vidimo podobnost z raziskovanjem v socialnem delu, katerega teoretsko zaledje bi lahko imenovali tudi antropologija vsakdanjega življenja. Smiselnost projekta »oralne zgodovine« je tudi v tem, da bodo tudi ženske (rojene med leti 1920 in 1940), ki so živele pod socializmom in bile priča spremembam režima v 90-ih letih ali pa so te spremembe soustvarjale, nekoč preminule. Namen projekta je zbrati avtentična pričevanja o življenju ljudi v tem obdobju in material tudi ustrezno arhivirati. Za ženske je še posebej pomembno raziskovanje ženskih genealogij oz. ženske dediščine predhodnega obdobja, saj je v patri-linearne urejeni družbi običajno odkrivanje in spominjanje moških genealogij (ki so pogosto predstavljene kot univerzalne), ženska prizadevanja in participacija v javnem življenju pa so zanemarjeni in v zgodovinopisju sistematično pozabljeni.

Projekt nam je predstavila dr. Pavla Frydlova, sodelavka Centra za študije spola v Pragi, ki je mednarodna koordinatorka projekta. Ženske skupine iz mnogih držav so se vključile v ta projekt že pred leti, opravljenih je že veliko zelo zanimivih intervjujev, izdane so že nekatere biografske knjige in zborniki pričevanj žensk. Tudi sama sem se zelo navdušila nad projektom in se že nekoliko vključila. Na berlinski konferenci o ženskem spominu, ki je bila dobre pol leta po mojem obisku v Pragi, sem izvedela vse podrobnosti o dobrih in slabih straneh dosedanjih metodoloških prijemov, o tem, kako pridobiti informantke, kako sestaviti spremljevalno dokumentacijo k vsakemu opravljenemu intervjuju, itn.

Tako je moj obisk v praškem Centru za študije spola dobil dalnosežnejši pomen kot (le) učenje o delovanju služb, ki upoštevajo paradigmo spola. Vključitev v mednarodni projekt me zanima zlasti zato, ker gre za timsko delo, izmenjavo izkušenj in povezovanje z ljudmi iz drugih držav. Mislim, da tak način dela omogoča jasnejši vpogled, ali z

